

Het Engelse zilver in het Rijksmuseum

De verzameling Engels zilver in het Rijksmuseum kan beslist niet representatief genoemd worden, al zijn er enkele belangrijke stukken onder. Het is in feite een vrijwel toevallig ontstane collectie, die op uitzonderingen na door schenkingen en legaten is verkregen.

Wanneer men in Engelstalige landen over *English Silver* spreekt of schrijft bedoelt men zilver dat gemaakt is in Engeland, Schotland, Wales, Ierland, de Kanaaleilanden en de, al dan niet voormalige, Britse koloniën. De rest wordt *Continental Silver* genoemd. Het Rijksmuseum bezit alleen zilver dat in het eigenlijke Engeland is gemaakt.

Het oudste stuk in de verzameling is ook één van de belangrijkste¹. Het is een beker, staande op een brede standrand, die versierd is met godrons (afb. 1). De beker is vrijwel cilindrisch, maar loopt naar boven iets wijder uit. Langs de bovenrand zijn ranken met bloemen en vruchten gegraveerd tussen twee banden, die op drie plaatsen door elkaar gevlochten zijn. Op deze plaatsen hangen ranken naar beneden die eindigen in een gestileerde bloem. De versiering van de voet en die van het bovenste deel van de beker komt verrassend sterk overeen met die op vroege Nederlandse bekers, met name op bekers uit Dordrecht. De kwaliteit van de gravering is ook zeer goed met Nederlandse voorbeelden te vergelijken. Dergelijke ver-

sieringen komen ook in Engeland voor, maar de kwaliteit is ongewoon hoog. Gerald Taylor zegt als hij over deze beker schrijft: *This foliate motif can be expected on most beakers of this time, but few English examples are anything but coarsely engraved*².

Om het midden van de beker zijn tussen twee kabelranden prachtig gestileerde letters gegraveerd, die samen het opschrift vormen: THE . GIFT . OF . MR . RYCHARD . BROWNE . OF . HEIGHAM.

In de loop van de zestiende eeuw waren vele Nederlands- en Franstalige protestanten naar Engeland uitgeweken. Behalve in Londen, Canterbury en enkele andere plaatsen vestigden zij zich vooral in Norwich. Zij waren veelal afkomstig uit de Zuidelijke Nederlanden en hielden zich voornamelijk bezig met de lakenindustrie. Hiermede brachten zij Norwich tot een geweldige bloei. Zij hadden er hun eigen kerken, die samen met die van andere kolonies in Engeland een eigen synode hadden. Ondanks de tegenstand van de jaloerse Engelse lakenindustrie en van de hoogkerkelijke Anglikaanse kerk, die het niet duldde dat deze vreemdelingen hun eigen kerken, predikanten en synodes hadden, wisten zij zich te handhaven, vooral dankzij de vele privileges die zij van koningin Elisabeth, die zich bijzonder voor hen interesseerde, kregen. In de negentiende eeuw ging de assimilatie tussen de vreemdelingen en hun Engelse stadgenoten zover, dat er

Afb. 1. Avondmaalsbeker van de Dutch Church te Norwich. Norwich, 1578?, toegeschreven aan William Cobbold. H. 17,5 cm.

een einde kwam aan de Nederlandse en Franse kolonies in Norwich. De Dutch Church, die de oude gothische kerk van de Black Friars als kerk had toegewezen gekregen, werd opgeheven en in 1891 besloten de Trustees of Dutch Church Estate of Norwich hun vier eerdere avondmaalbekers in Londen te laten veilen³. Via de kunsthandel Vander & Hedges kwam er één in het bezit van de heer J. C. J. Drucker te Londen. Deze schonk de beker in 1900 aan het Rijksmuseum. Twee andere bevinden zich nu in het Ashmolean Museum te Oxford, de vierde in het Castle Museum te Norwich.

De bekers hebben alle vier dezelfde zilvermerken, namelijk het stadsmerk van Norwich, zijnde een leeuw aan de voet van een kasteel, en als meesterteken een wereldbol met kruis. Het stadsmerk is van het type zoals dat werd gebruikt vanaf 1565. Van de schenker van de bekers, Rychard Browne, is alleen bekend dat hij in 1595 als sheriff van Norwich overleed. Aangezien toen nog geen jaarletters werden gebruikt, kan men voorlopig alleen maar zeggen dat de bekers tussen 1565 en 1595 zijn gemaakt. Over de maker van de bekers heeft lange tijd onzekerheid bestaan. Op grond van een foutieve interpretatie van feiten schreef Jackson het meesterteken toe aan Peter Peterson⁴. In de tweede helft van de zestiende eeuw werkten in Norwich enige tientallen zilversmeden. Onder hen bevonden zich Zachary Shulte, die in 1543 meester werd en Peter Peterson, die in 1564 meester werd. Beiden worden ze in stadsarchieven *Dutchman* genoemd. Peter Peterson was bovendien één van de beroemdste zilversmeden in Norwich. De eerste die aan die toeschrijving twijfelde was Charles Oman in 1957⁵. In 1964 schreef Oman, dat hij na gesprekken met George Levine tot de gedachte was gekomen, dat de maker wel eens William Cobbold zou kunnen zijn⁶. Het sluitende bewijs van de juistheid van deze conclusie leverde George Levine in 1973⁷. Het zou echter te ver voeren om de kwestie van de foutieve en de juiste toeschrijving hier volledig uit de doeken te doen. William Cobbold was niet minder beroemd als zilversmid dan Peterson. Hij werd meester in 1564 en overleed in 1586. De tijds marge van het ontstaan van de beker is door de correcte toeschrijving al heel wat kleiner geworden. Cobbold, van wie nog ca. 80 drinkschalen en bekers bewaard zijn, gebruikte deze vorm van bovengenoemd meesterteken vanaf ca. 1574, waardoor de marge nog kleiner wordt. Zo klein, dat de juistheid van de veronderstelling dat de bekers wel eens gemaakt en geschenken zouden kunnen zijn ter gelegenheid van het bezoek dat koningin Elisabeth in 1578 aan Norwich bracht, aan waarschijnlijkheid wint. Het is een gewoonte die in die tijd ook in

andere plaatsen in Engeland aan te wijzen is. Vooral gezien de bijzondere belangstelling van Elisabeth voor de vreemdelingen in Norwich is het zelfs zeer waarschijnlijk dat de bekers in 1578 zijn gemaakt.

De beker in het Rijksmuseum is ten eerste als historisch voorwerp van belang, maar hij is bovendien een fraai voorbeeld van de laat-zestiende-eeuwse zilversmeedkunst in

Norwich, die onmiskenbaar de invloed had ondergaan van de graveerkunst van de Lage Landen.

Ook nog uit diezelfde eeuw dateren een verguld zilveren schotel met bijbehorende kan (afb. 2 en 3)⁸. Beide stukken zijn volledig gekeurd en wel met de merken van Engeland, Londen, de I van 1586 en een meesterteken dat door Jackson⁹ als een *escallop* wordt geduid, maar wel terecht moet gelezen worden als een cherub met gevouwen vleugels¹⁰. Hetzelfde meesterteken komt voor op een beker van de Armourers and Brasiers' Company te Londen (uit 1585) en op een beker in de St. Magnus the Martyr-kerk te Londen (uit 1590). Deze beide bekers zijn typisch Engels van vorm en decoratie, terwijl

Afb. 2 en 3. Verguld zilveren schotel en kan. Londen, 1586. Diam. schotel 49,7 cm; H. kan 36,5 cm.

onze kan en schotel dat niet zo zeer zijn. De primitieve vormen van de in hoog reliëf gedreven dierenjachten zijn zeldzaam in Londen. Afgezien van enkele fabeldieren en van de vele honden zijn meest Afrikaanse dieren afgebeeld: giraffe, leeuw, dromedaris, olifant e.d. Dergelijke primitief aandoende dieren doen enigszins denken aan Portugese produkten van die tijd. Vermoedelijk heeft de zilversmid gebruik gemaakt van hout-sneden uit boeken door die na te bootsen. De gedreven versieringen doen daardoor nogal houterig aan, terwijl de vorm van kan en schotel dat allerm minst is. Kan en schotel werden in 1881 aangekocht van de heer J. J. Bredius.

Twee interessante bekers zijn de avondmaals-

Afb. 4. Twee avondmaalsbekers van de kerk te St. George d'Elmina. Londen, 1638 en 1639. H. 17,5 cm.

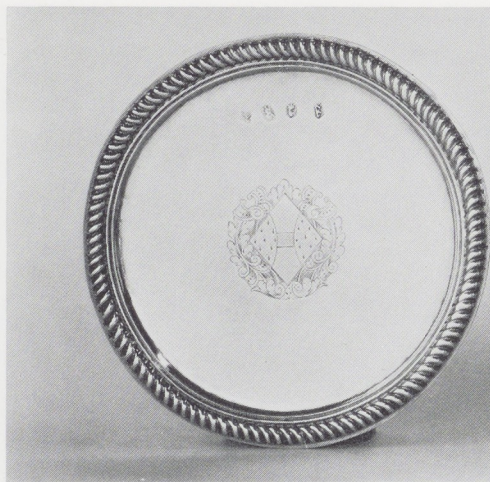

bekers van de Hollandse kerk van St. George d'Elmina (afb. 4)¹¹. In 1482 stichtten de Portugezen het kasteel van Elmina op de Goudkust (nu Ghana). In 1637 werd het door de Hollanders veroverd. Al kort daarna moeten de beide bekers daar gearriveerd zijn, want ze zijn in 1638 en 1639 te Londen vervaardigd. Op de bekers is het wapen van St. George d'Elmina gegraveerd. De maker is nog niet geïdentificeerd. Zijn meester-teken is: de letters w en s boven een sterretje. Mogelijk is het het merk van Walter Shute, die in 1624 voor het eerst als zilversmid vermeld wordt. De bekers zijn van een type dat zeer veel voorkomt in Engeland. De vroegste dateren van ca. 1625 en tot in de jaren zestig bleef dat type in gebruik. Toen

in 1872 het kasteel aan de Engelsen werd overgedragen, werden de bekers mee naar Nederland genomen. Via het Koninklijk Kabinet van Zeldzaamheden te Den Haag belandden zij in 1883 in het Rijksmuseum. Typisch Engels zijn de twee ronde blaadjes op een vrij hoge voet (afb. 5)¹². Buiten Engeland komen zij nauwelijks voor, maar in dat land zelf zijn ze blijkbaar bijzonder populair geweest. Vanaf ca. 1660 tot ver in de achttiende eeuw bleven ze in gebruik. Over dat gebruik weten we meer door een notitie in Blount's *Glossographia* uit 1661: *A salver (from salvo, to save) is a knew fashioned peece of wrought plate, broad and flat, with a foot underneath, and is used in giving Beer, or other liquid thing, to*

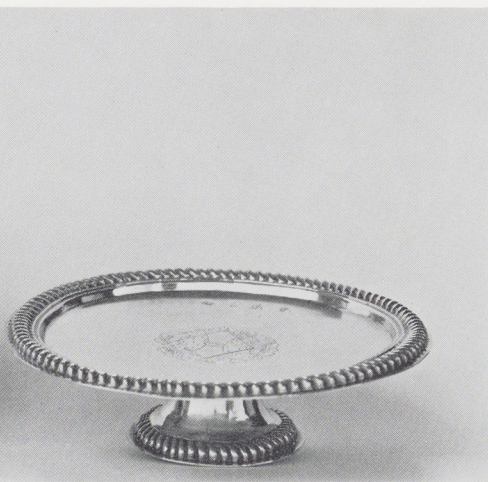

Afb. 5. Twee blaadjes op voet. Londen, 1697, door William Denny & John Bache. H. 4,5 cm; Diam. 15,6 cm.

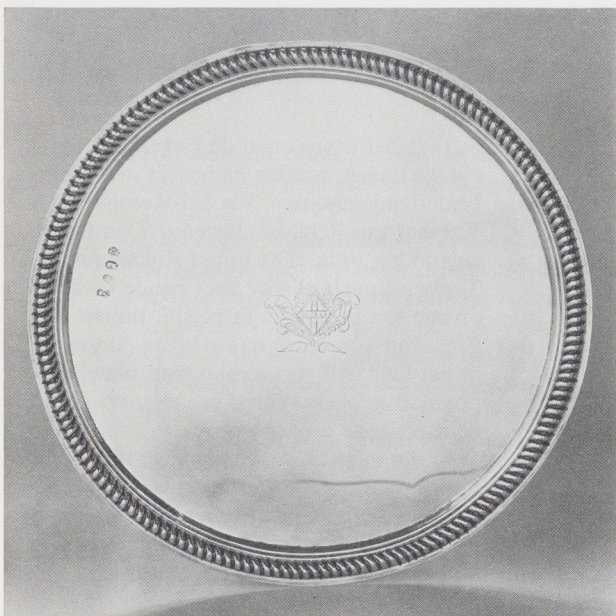
Afb. 6 (linksonder). Blad op voet. Londen, 1705, door Benjamin Pyne. H. 9 cm; Diam. 27,8 cm.

Afb. 7 (rechtsonder). Theeketel. Londen, 1705, door John Wisdom. H. 15,7 cm; Diam. 16,7 cm.

*save the Carpit and Cloathes from drops*¹³. Vooral het type met de vrij brede kabelrand langs het blad en langs de voet komt zeer veel voor. Die in het Rijksmuseum zijn gemerkt met de merkwaardige, slechts kort in gebruik geweest zijnde keuren van het Britannia gehalte. Van 1697 tot 1719 was het verplichte zilveragehalte niet 92,5% zoals

gewoonlijk, maar 95,8%. Die merken zijn in dit geval: een zittende Britannia-figuur, een leeuwep en profil, de oud-Engelse letter B voor 1697 en het meesterteken van William Denny en John Bache. Deze zilversmeden werkten van 1697 tot 1716 samen. Midden op de blaadjes is een wapen gegraveerd, dat nog niet is geïdentificeerd. Het

Afb. 8. *Steelpannetje. Londen, 1742, door William Justus. H. 6,1 cm; Diam. 9,6 cm.*

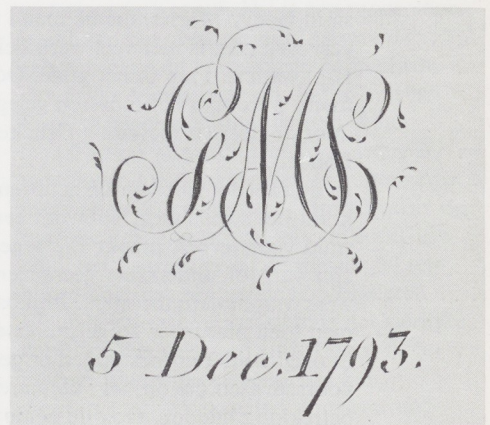
is een ruitvormig wapen dat tussen gebogen hermelijnen flanken in zilver een dwarsbalk van keel vertoont.

Een dergelijk blad, maar veel groter, werd in 1705 door een van de bekendste Londense zilversmeden, Benjamin Pyne vervaardigd (afb. 6)¹⁴. Hij werd meester in 1676 en overleed in 1732. Ook dit blad is met een wapen versierd: een kruis beladen met vijf wassenaars. Dit blad werd samen met de beide vorige in 1944 gelegateerd door de heer en mevrouw Drucker-Fraser te Londen. Uit hetzelfde jaar als het grootste blad, namelijk 1705, dateert een theeketel, eveneens van het Britannia-gehalte (afb. 7)¹⁵. De peervormige, vrijwel onversierde ketel is een goed voorbeeld van de Queen Anne-stijl. De maker is John Wisdom, die een jaar eerder lid van het gilde was geworden. Ook deze ketel werd aan het museum gelegateerd door het echtpaar Drucker-Fraser in 1944.

Een in zijn eenvoud erg mooi voorwerp is het steelpannetje, dat in 1742 door William Justus in Londen werd gemaakt (afb. 8)¹⁶. Gewoonlijk worden deze voorwerpen *brandy warmers* genoemd, of *brandy saucepans*. Tot voor kort werden ze in Engeland en Amerika ook wel *pannikans* genoemd, een woord dat van het Nederlandse panneken is afgeleid. Voor de Engelse exemplaren schijnt de naam *saucepan* toch de meest juiste te zijn¹⁷. Ons exemplaar heeft

Afb. 9. *Monogram op het steelpannetje, afb. 8.*
Afb. 10. *Monogram op het steelpannetje, afb. 8.*

zoals gewoonlijk een ebbehouten steel en is onversierd, afgezien van twee monogrammen. Op de voorzijde zien we een ingedreven (niet gegraveerd dus) monogram van de letters I, M en B (afb. 9). Op een zijkant staat het gegraveerde monogram van de letters G, M en S, met daaronder 5 Dec: 1793. (afb. 10). Het pannetje werd in 1944 aangekocht. Voordien bevond het zich in de verzameling Robert May te Amsterdam. Totaal anders van karakter is een grote, rijk versierde en geheel vergulde broodmand (afb. 11)¹⁸. De vier poten, de rand en het hengsel zijn versierd met geappliqueerde rocaille-ornamenten, terwijl de wand uitgezaagde versieringen toont, met palmetten, ranken en rasters. De stijl doet denken

Afb. 11. Broodmand. Londen, 1751, door Henry Morris. H. 11,4 cm; L. 37 cm; Br. 29,7 cm.

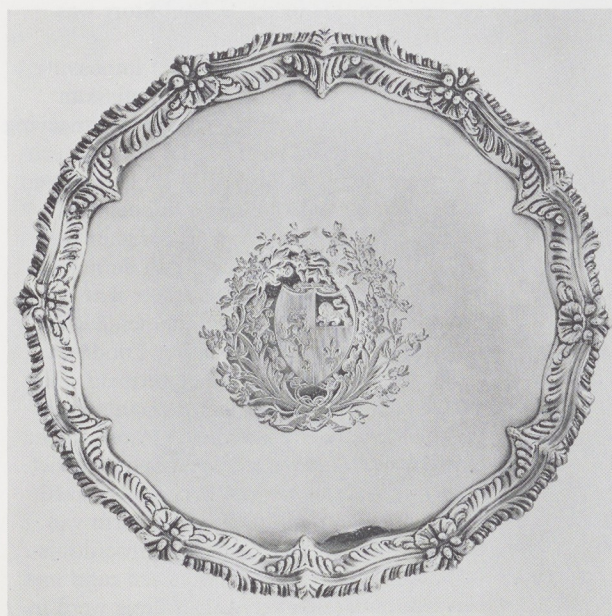
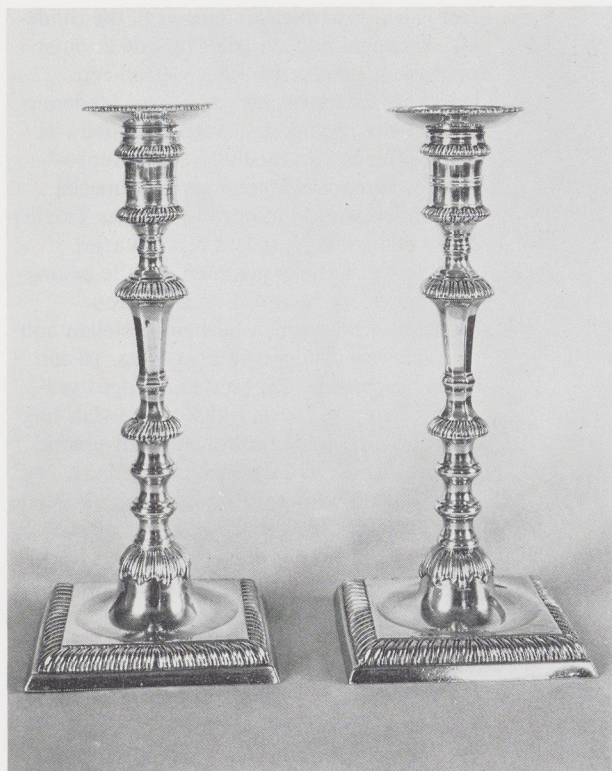
aan het werk van de beroemdste Engelse zilversmid, Paul de Lamerie. Van de zilversmid Henry Morris, die de mand in 1751 vervaardigde, is niet veel werk bekend. Hij kwam in 1749 in het gilde. Ook deze mand werd aan het museum gelegateerd door de heer en mevrouw Drucker-Fraser te Londen.

In de tweede helft van de achttiende eeuw komt het steeds meer voor dat een zilversmid voorwerpen maakt die afgegoten zijn van, of anderszins gecopieerd zijn naar werk van andere meesters. Blijkbaar was men toen niet meer zo geïnteresseerd in originaliteit en bestonden er geen voorschriften die op het auteursrecht betrekking hadden. Ook de beide kandelaars

die door Ebenezer Coker werden gemaakt zijn niet bepaald origineel te noemen (afb. 12)¹⁹. De ene werd vervaardigd in 1764, de andere in 1769. Vanaf ca. 1755 tot ca. 1780 werden precies dezelfde, of soms in kleine details afwijkende kandelaars in groten getale op de markt gebracht. In elk geval zijn reeds uit 1755 dergelijke kandelaars bekend van de hand van Elisabeth Godfrey en John Cafe. Ook van andere bekende kandelaarfabrikanten als Frederick Kandler, William Cafe, William Grundy e.a. zijn vroege exemplaren bekend. Ook Ebenezer Coker zelf heeft ze jarenlang en in tientallen exemplaren geproduceerd. Iets dergelijks als voor de kandelaars geldt ook voor twee fraaie blaadjes, staande op

Afb. 12. Twee kandelaars. Londen, 1764 en 1769, door Ebenezer Coker. H. 25,6 cm.

Afb. 13 (linksonder). Eén van twee gelijke blaadjes. Londen, 1771, door Richard Rugg. H. 3,1 cm; Diam. 19,3 cm.

Afb. 14. De merken van het blaadje op afb. 13.

drie klauwpootjes (afb. 13)²⁰. Dergelijke blaadjes komen zeer veel voor in Engeland. Een specialist daarin is geweest een zilversmid met het meestersteken RR (afb. 14). Het was tot voor kort niet bekend wie de zilversmid was. Er werden steeds twee namen voor opgegeven: Richard Rugg of Robert Rew. Wat tijd betreft komen beide in aanmerking. Uit nog niet gepubliceerde gegevens weten we nu dat Richard Rugg de zilversmid is die het genoemde meestersteken gebruikte²¹. De beide blaadjes in het Rijksmuseum dateren uit 1771. Beide hebben een ingedreven wapen. Het wapen is gedeeld, rechts in een veld van zilver een gekroonde klimmende leeuw van keel. Links is doorsneden; boven in zilver een stappende, aanzijnde leeuw, onder in keel een fleur-de-lis. Het helmteken is een stappende leeuw. Het wapen is omgeven door gekruiste bloemtakken. Op de onderzijde staat gegraveerd: NE HAYWARD. Een buitengewoon fraai stuk is een slanke waterkan (afb. 15)²². Hij is een mooi voorbeeld van het zogenaamde *Adam Silver*, zo geheten naar de beroemdste en meest invloedrijke kunstenaar uit de tijd van het Engelse neoclassicisme. Robert Adam (1728–1792) was architect en ontwerper, o.a. van zilver. De elegante kan is buitengewoon fraai gemaakt en versierd. Opvallend is de sierlijke draperie op het vat, de rozet van bladeren daaronder en de mooie dekselbekroning met een ananas op bladeren. Maar het meest verrassende is het sierlijke handvat, dat gevormd wordt door twee ineengestrelde slangen. De kan werd in 1776 vervaardigd door een nog

Afb. 15. Waterkan. Londen, 1776, door W. C.
H. 29,6 cm; Diam. 11,4 cm.

onbekende meester W. C. Een zeer verwante kan door Nicholas Dumée met een dergelijk slangenhandvat uit 1777 kwam in de kunsthandel voor²³. Een andere, zeer verwante kan, eveneens met bladeren, draperie en ananas, maar met een ander handvat, bevindt zich in het Victoria & Albert Museum te Londen. Deze werd in 1775 door John Carter gemaakt²⁴.

De laatste genoemde werken: de kandelaars, de blaadjes en de kan, maakten alle deel uit van het legaat van het echtpaar Drucker-Fraser.

Een tweede zeer fraai voorbeeld van *Adam Silver* is geen eigendom van het Rijksmuseum, maar een bruikleen van de heer H. A. A. van Harten te Baarn (afb. 16).

Het is een kraantjeskan (*tea-urn*), die duidelijke overeenkomsten heeft met de zo juist besproken kan: een ronde voet op een vierkant onderstuk, een rozet van bladeren om het vat en andere elementen. Nieuw is het toepassen van medaillons met reproducties van antieke gemmen en cameeën. In Londen werkte in deze tijd James Tassie die in een soort glaspasta reproducties maakte van antieke gemmen uit alle belangrijke Europese verzamelingen. Deze reproducties kon men bij hem bestellen aan de hand van catalogi, waarin er ca. 16 000 staan beschreven. De eerste catalogus verscheen in 1775. In die tijd woonde vlak bij hem een uit Zweden afkomstige zilversmid Anders (Andrew) Fogelberg. Fogelberg gebruikte dikwijls en waarschijnlijk als eerste deze reproducties om die in zilver op zijn grotere werkstukken te gebruiken. In korte tijd werd het een typisch modeverschijnsel, ook al omdat Tassie ook veel leverde aan Wedgwood. In 1780 trok Fogelberg een andere bekwame zilversmid aan, Stephen Gilbert. Hun gezamenlijk meesterteken staat op de kraantjeskan uit hetzelfde jaar. Beide zilversmeden behoorden tot de allerbelangrijkste zilversmeden van de Adam-stijl en hadden grote invloed op de verdere ontwikkelingen. De bekende Paul Storr was een leerling van Fogelberg.

Het door zijn afmetingen meest imposante stuk van de collectie is een kraantjeskan uit 1793 (afb. 17)²⁵. De algemene vormgeving en de gegraveerde versieringen zijn van een bijzonder hoge kwaliteit. Enkele onderdelen zijn gegoten, zoals de leuwekoppen met ringen in de bek en de vrouwenfiguur met anker, die als handvat dient van de in het vat stekende vuurtang. De maker was een specialist op dit gebied, namelijk John Robins, die in 1774 lid van het Londense gilde werd en tot 1800 wordt vermeld. Het mooie stuk zilver werd in 1944 aangekocht met de verzameling R. May te Amsterdam. Zowel wat stijl als afmetingen betreft is het volgende voorwerpje van heel andere aard. Het is een klein reukflesje in de vorm van een rond plat doosje met een schroefdoopje (afb. 18)²⁶. Op beide kanten is een rand met een bladrank gegraveerd. Het flesje werd in

Afb. 16. Kraantjeskan. Londen, 1780, door
Andrew Fogelberg en Stephen Gilbert. H. 54 cm;
Diam. 20,8 cm.

Afb. 17. Kraantjeskan. Londen, 1793, door John Robins. H. 69 cm; Diam. 23 cm.

1960 aan het Rijksmuseum gelegateerd door Jonkvrouwe A. C. A. J. Clifford te Den Haag. Op beide kanten van het flesje zijn namen of initialen van vroegere bezitsters gegraveerd, voorouders van vaders kant van de schenkster. Op de ene zijde staat: Theodora Louisa, voornamen van Th. L. Gravin van Limburg Stirum (1806-1836) en de initialen van Frederika Johanna Gravin van Limburg Stirum (1817-1869). Op de keerzijde staan de letters J. H. v. L. S., ongetwijfeld ook een Van Limburg Stirum. Het flesje werd in 1800 te Birmingham gemaakt door Joseph Taylor, een specialist op het gebied van reukflesjes en vinaigrettes. Een wel heel bijzonder en zeldzaam voorwerp is een grote zilveren trompet (afb. 19)²⁷. De

Afb. 18. Reukflesje. Birmingham, 1800, door Joseph Taylor. H. 4,5 cm; Diam. 3,4 cm; D. 1 cm.

handgreep is omwonden met een koord van zilverdraad met twee kwasten. De trompet is spaarzaam versierd, maar rijkelijk gegraveerd met opschriften die het belang van het voorwerp verhogen. Op de ene zijde staat het opschrift:

Lijfwagten Gr : J. van Bijland, Gr : van Limburg Stirum Noordwijk; Bar : de Smeth van Deurne; Steengragt van Oostkapelle; van der Staal van Piershil; van der Staal van Schakenbosch; J. Slicher; J. Nepveu; L. Boreel; S. C. Braams; D. Gevers; A. van der Goes; van Rheden; van Ghezal; H. H. van Zon; A. Meinsma; W. Mollerus; van Noordt; Bar : H. Sloet; S. Veerman; Gr : van Rechteren; Backer; Luden; Thesingh; Meijnet; Bar : van Borselen; van Wijkevoort Crommelin; van Zwijndregt; Lotze; Martini; Bannier; Rähler; van Suchtelen; na het einde der Veldtocht Honorabel ontslagen op den 17den van Zomermaand in S' Hage 1814.
Op de andere zijde staat gegraveerd:
Geschenk van H : KH : Souvereine Vorstin der Nederlanden, aan die geen, welke zich vrijwillig in den Jaare 1813 & 14 ter verdediging van Hun Vaderland aangediend hebben in het Corps Lijfwagten te Paard, opgericht door de Heeren; Graaf J. van Bijland, Graaf van Limburg Stirum Noordwijk; Baron de Smeth van Deurne; Steengragt van Oostkapelle, van der Staal van Piershil, onder

Afb. 19. Trompet. Londen, 1813, meesterteken
WT (William Tant?). L. 63,8 cm.

Commando van Z : K : H : den Erfprins van Oranje.

Op een cartouche staat nog gegraveerd: *Bichnells & Moore Bond Street London.* Dit is wel de naam van de zaak waar de trompet is gekocht. Deze is gemerkt: Londen 1813, en wt, waarschijnlijk het meesterteken van William Tant²⁸.

De trompet is via het Koninklijk Kabinet van Zeldzaamheden in het Rijksmuseum beland.

Een tweede steelpannetje, maar nu met schenktuit en een deksel waaraan een scharnierend klepje zit, dat op de tuit past, is op vier groeven op het deksel na, onversierd (afb. 20)²⁹. Mooi is het contrast van het koele zilver met het zwart van de ebbehouten

steel en dekselknop. Het werd in 1818 gemaakt door Samuel Whitford, die in 1807 lid werd van het Londense gilde. Het er bijbehorende komfoortje is eveneens zeer eenvoudig (afb. 21)³⁰. Het is van iets later datum dan het pannetje, n.l. uit 1824. De maker was Joseph Angell te Londen³¹. Beide stukken maken deel uit van het legaat Drucker-Fraser.

In tijd volgt nu een zeer kleine vinaigrette (afb. 22)³². Het is een doosje, rechthoekig van vorm met geguillocheerde versieringen op deksel en bodem.

In een schildje op het deksel staat gegraveerd: *Remember DR.* De zijkanten hebben gegraveerde bladmotieven. De binnenzijde is verguld, evenals het openge-

Afb. 20. Sauspannetje. Londen, 1818, door Samuel Whitford. H. 13,9 cm; Diam. 12,7 cm.

werkte binnendecksel, waaronder een sponsje, dat gedrenkt kon worden met odeur, is opgeborgen. Vinaigrettes werden in Engeland vooral in Birmingham gemaakt. Zo ook deze, die in 1842 werd vervaardigd door Edward Smith, een specialist in vinaigrettes en snuifdozen. Het doosje werd in 1960 gelegateerd door Jkvr. A. C. A. J. Clifford. Van het Engelse zilver uit de tweede helft van de negentiende eeuw bezit het Rijksmuseum geen enkel voorbeeld. Onder de directe invloed van William Morris en zijn kring groeide er steeds meer verzet tegen de fabriekmatige productie en de imitatiestijlen van het Victoriaanse tijdvak. Men wilde terug naar het pure handwerk en naar originele en strenge ontwerpen. Dit mondde uit in de *Arts and Crafts Movement*, die de laatste twee decennia van de negentiende eeuw zeer heilzaam werkte. In de eerste twintig jaar van onze eeuw werd deze stijl nog voortgezet, vooral door de voorwerpen die de bekende Londense firma Liberty & Co. in de handel bracht. Tegelijkertijd bleef ook Engeland niet vrij van de op het continent zo succesvolle Jugendstil of Art Nouveau, met zijn zwiepende lijnen, zijn naturalistische motieven en zijn manierismen. Van beide stromingen bezit het Rijksmuseum enkele goede voorbeelden. Allereerst twee voorwerpen die door Liberty & Co. werden verkocht. Deze firma had zich in 1875 in de Regentstreet te Londen gevestigd. Eerst veel later begon Liberty zich ook voor edele en

Afb. 21. Komfoor. Londen, 1824, door Joseph Angell. H. 7,5 cm; Diam. 12,4 cm.

Afb. 22. Vinaigrette. Birmingham, 1842, door Edward Smith. H. 0,8 cm; L. 3,1 cm; Br. 2,2 cm.

onedele metalen te interesseren. In 1894 deponeerde de firma een eigen meesterteken bij de Goldsmith's Hall. Wie de ontwerpers en makers van deze produkten waren is niet bekend. Vanaf 1899 begon de zaak echter het grootste gedeelte van zijn metalen voorwerpen te betrekken van de firma W. H. Haseler te Birmingham, die verschillende grote ontwerpers aantrok. Helaas is, op enkele gevallen na, niet bekend wie precies de ontwerper was. Dit is ook het geval met de poederdoos uit 1900 (afb. 23)³³. De doos rust op vier streng gestileerde pootjes. Het deksel is versierd met Islamitisch aandoende motieven in translucide

Afb. 23. Poederdoos. Birmingham, 1900, door Liberty & Co. H. 8,6 cm; Diam. 12 cm.

Afb. 24 (onder). Gesp. Birmingham, 1902, door Liberty & Co. L. 9,1 cm; Br. 5,4 cm.

email in de kleuren groen, blauw en oranje. Duidelijk is hier sprake van de invloed van de *Arts and Crafts Movement*. In 1901 begon Liberty met een serie voorwerpen die bewust op de Keltische kunst was geïnspireerd. De serie werd Cymric gedoopt. Een goed voorbeeld hiervan is een gesp uit 1902 (afb. 24)³⁴. De serienaam Cymric staat er opgestempeld. Het ambachtelijke karakter wordt versterkt door het ruwe, gehamerde oppervlak³⁵.

Dat naast de tamelijk strenge stijl ook de meer door de continentale Jugendstil beïnvloede stroming voorkomt, bewijst een andere gesp, die in hetzelfde jaar en in

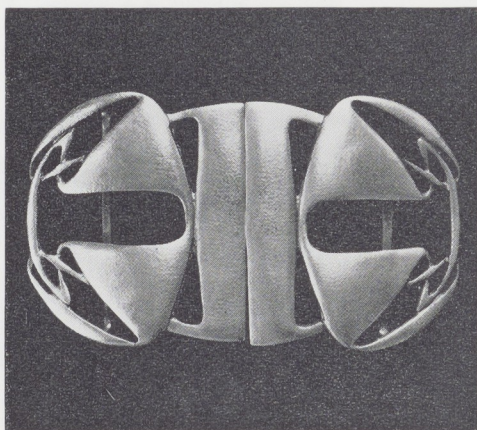
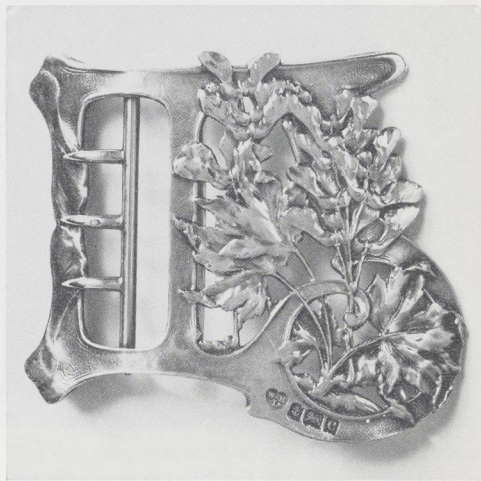

Afb. 25. Gesp. Birmingham, 1902, meesterteken WBL^d. L. 8,4 cm; Br. 7,3 cm.

dezelfde stad werd gemaakt (afb. 25)³⁶. Zeer naturalistisch is de gesp versierd met esdoornbladeren en -zaden. Het meesterteken WBL^d is nog niet geïdentificeerd.

Een Londens voorbeeld van de Art Nouveau-stijl levert een toiletspiegel, waarvan de lijst geheel gevormd wordt door bloemen, stengels en bladeren (afb. 26)³⁷. Het voorwerp werd in 1903 gemaakt door W. Comyns & Sons. In het midden van de bovenzijde is een hartvormige cartouche aangebracht waarop een monogram van de letters E, R en S is gegraveerd. Daaronder staat nog het jaartal 1903.

Het laatste voorwerp in deze stijl is een

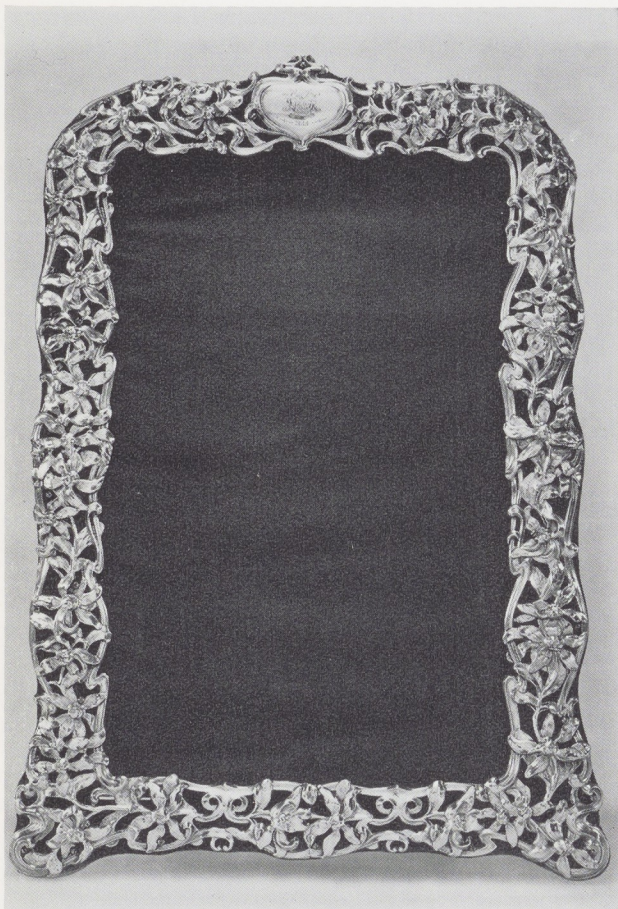

handspiegeltje met fraai gestileerde planten- en bloemmotieven op voor- en achterzijde (afb. 27)³⁸. Het werd in 1906 gemaakt in Birmingham door een nog onbekende kunstenaar. Al deze voorwerpen uit het begin van de eeuw werden in de laatste tien jaar aangekocht.

Een gevolg van de strikt chronologische volgorde is helaas dat deze beschrijving van het Engelse zilver in het Rijksmuseum moet eindigen met de minst interessante stukken, die bovendien stilistisch helemaal niet op deze laatste plaats thuishoren. Het zijn twee mosterdpotjes, die in 1908 door de Londense firma Mappin & Webb werden gefabriceerd

Afb. 26. Toiletspiegel. Londen, 1903, door
W. Comyns & Sons. H. 35,5 cm; Br. 25,8 cm.

Afb. 27. Handspiegel. Birmingham, 1906,
meesterteken CS.FS. L. 20,6 cm; Br. 8,7 cm.

maar in een stijl die een imitatie is van die van Hester Bateman (afb. 28). Deze maakte omstreeks 1790 exact zulke mosterdpotjes. De potjes zijn een geschenk van Mevrouw de Wed. H. Deterding in 1955³⁹.

Samenvattend kunnen wij vaststellen, dat het Rijksmuseum een niet onaardige verzameling Engels zilver bezit, hoewel deze door min of meer toevallige omstandigheden bijeengekomen is. Dit laatste dan met uitzondering van de voorwerpen uit de Art Nouveau-periode, die doelbewust zijn aangekocht. Er zijn topstukken bij, zoals de beker uit Norwich. De wat het Engelse zilver betreft niet erg interessante 17de eeuw is redelijk vertegenwoordigd, de 18de eeuw tamelijk goed, al ontbreken de rijke voor-

Afb. 28 (linksonder). Mosterdpotje. Londen, 1908, door Mappin & Webb. H. 8,3 cm; L. 11 cm; Br. 5,5 cm.

werpen die de kolonie van Franse Hugenoten in de eerste helft van de eeuw produceerde. De neo-classicistische Adam-stijl is zelfs goed te zien in het Rijksmuseum. De meestal niet fraaie Victoriaanse stijlen ontbreken geheel. De Art Nouveau periode is echter goed vertegenwoordigd⁴⁰.

Noten

- ¹ Inv. nr. N.M. 11522; *Catalogus van Goud en Zilverwerken*, Rijksmuseum 1952, nr. 44.
- ² Gerald Taylor, *Silver*, Harmondsworth 1968, blz. 98, afb. 17c (exemplaar in Ashmolean Mus., Oxford).
- ³ Veil. Christie 18-6-1891, nr. 151.
- ⁴ Charles James Jackson, *English Goldsmiths and their Marks*, Londen 1921², blz. 307-316.
- ⁵ Charles Oman, *English Church Plate 597-1830*, Londen 1957, blz. 196.
- ⁶ Charles Oman, The civic plate and insignia of the City of Norwich, in: *The Connoisseur* 156 (1964), blz. 6 e.v.
- ⁷ George Levine, Silver made in Norwich, in: *The Connoisseur* 184 (1973), blz. 198.
- ⁸ Inv. nr. N.M. 5276; Cat. o.c., nr. 52.
- ⁹ Jackson, o.c., blz. 105.
- ¹⁰ Zie: *Catalogus Tentoonstelling The Historic Plate of the City of London*, Londen 1951, nr. 48.
- ¹¹ Inv. nr. N.M. 2802, 2803; Cat. o.c., nr. 108. Zie: R. van Luttervelt, Herinneringen aan de voormalige Nederlandse bezittingen op de Goudkust in het Rijksmuseum, in: *Bulletin Kon. Ned. Oudheidk. Bond* 6/14 (1961), kol. 258, afb.8.
- ¹² Inv. nr. R.B.K. 16232; Cat. o.c., nr. 203.
- ¹³ Zie: Kathryn C. Buhler & Graham Hood, *American Silver in the Yale University Art Gallery*, New Haven 1970, Vol. I, blz. 48.
- ¹⁴ Inv. nr. R.B.K. 16231; Cat. o.c. nr. 203.
- ¹⁵ Inv. nr. R.B.K. 16237; Cat. o.c., nr. 202.
- ¹⁶ Inv. nr. R.B.K. 15668; Cat. o.c., nr. 246.
- ¹⁷ Zie: Michael Clayton, *The Collector's Dictionary of the Silver and Gold of Great Britain and North America*, Londen 1971, blz. 241.
- ¹⁸ Inv. nr. R.B.K. 16542; Cat. o.c., nr. 265.
- ¹⁹ Inv. nr. R.B.K. 16236; Cat. o.c., nr. 284.
- ²⁰ Inv. nr. R.B.K. 16231; Cat. o.c., nr. 301.
- ²¹ Mondelinge mededeling van de heer A. F. Grimwade te Londen.
- ²² Inv. nr. R.B.K. 16235; Cat. o.c., nr. 320.
- ²³ Robert Rowe, *Adam Silver 1765-1795*, Londen 1965, pl. 24 B.
- ²⁴ Charles Oman, *English Silversmiths Work*, Londen 1965, pl. 161.
- ²⁵ Inv. nr. R.B.K. 15642.
- ²⁶ Inv. nr. R.B.K. 1960-97.
- ²⁷ Inv. nr. N.M. 561.
- ²⁸ Een zilveren bugel uit 1811, eveneens aan William Tant toegeschreven werd enige jaren geleden geveild (Parke-Bernet, New York, 17-6-1969, nr. 36, met afb.).
- ²⁹ Inv. nr. R.B.K. 16239; Cat. o.c., nr. 376.
- ³⁰ Inv. nr. R.B.K. 16240; Cat. o.c., nr. 378.
- ³¹ Het merk komt niet voor bij Jackson, wel bij John P. Fallon, *Marks of London Goldsmiths and Silversmiths*, Newton Abbot 1972, blz. 26.
- ³² Inv. nr. R.B.K. 1960-95.
- ³³ Inv. nr. R.B.K. 1970-36.
- ³⁴ Inv. nr. R.B.K. 1968-53.
- ³⁵ Deze gesp was volgens een Cymric-catalogus te koop voor £ 1.2 s. 6 d. Dezelfde gesp, maar met emailversieringen, werd geleverd voor £ 1.5 s. o.d. Zie: *Catalogus Birmingham Gold & Silver 1773-1973*, Birmingham 1973, nr. G 46, waar een met email versierd exemplaar wordt beschreven en afgebeeld. Deze is uit 1901 en is in particulier bezit. Een tweede dergelijk exemplaar, 1906 gedateerd, bevindt zich in de verzameling James Benton te New York (zie: *Apollo* 77 (1963), blz. 114, afb. 6).
- ³⁶ Inv. nr. R.B.K. 1968-49.
- ³⁷ Inv. nr. R.B.K. 1968-41.
- ³⁸ Inv. nr. R.B.K. 1967-10.
- ³⁹ Inv. nr. R.B.K. 1955-38.
- ⁴⁰ De nieuwe toeschrijving van de voorwerpen van afb. 11 en 13 dank ik aan de heer Arthur Grimwade te Londen, die zo bereidwillig was nog ongepubliceerde gegevens af te staan.